

[itobiad], 2022, 11 (1): 404-429

Devlet Arşivleri Belgeleri Işığında Hattat Sâmi Efendi

Calligrapher Sâmi Efendi in the Light of State Archives Documents

Mahmut Sami KANBAŐ

Öęr. Gör., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Lecturer, Marmara University Faculty of Theology

medineli@gmail.com / Orcid ID: 0000-0001-6970-3669

Yunus BERKLİ

Prof.Dr., Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi

Prof., Ataturk University, Faculty of Fine Arts

yberkli@atauni.edu.tr / Orcid ID: 0000-0003-3650-3681

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type	: Arařtırma Makalesi / Research Article
Geliř Tarihi / Received	: 26.01.2022
Kabul Tarihi / Accepted	: 08.02.2022
Yayın Tarihi / Published	: 17.03.2022
Yayın Sezonu	: Ocak-Şubat-Mart
Pub Date Season	: January-February-March

Atıf/Cite as: Kanbaő, M. S. & Berkli, Y. (2022). Devlet Arşivleri Belgeleri Işığında Hattat Sâmi Efendi . İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi , 11 (1) , 404-429 . DOI: 10.15869/itobiad.1063627

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa Süleyman ÖZCAN, Since 2012 – Istanbul / Eyup, Turkey. All rights reserved.

Devlet Arşivleri Belgeleri Işığında Hattat Sâmi Efendi¹

Öz

Sami Efendi, 1838-1912 yılları arasında yaşamış ünlü bir hattattır. Küçük yaşlarda aldığı devlet memurluğu görevini 58 yıl sürdürmüş, her kesimden insanın dikkatini çekmiş, gerek yazılan kaynak eserlerde gerekse kaleme alınan makalelerde övgüye mazhar olmuştur.

Hattat Sami Efendi celî sülûste Mustafa Râkım'ın; celî ta'likte Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi'nin takipçisidir. Üstün kâbiliyeti ve tükenmek bilmeyen gayreti sayesinde celî sülûste Râkım yolunun; celî ta'likte ise Yesârîzâde yolunun en önemli temsilcisi hâline gelen Sâmi Efendi, yetiştirdiği talebelerle hüsn-i hattın XX. asra aynı mükemmel tavırla aktarılmasını ve günümüze ulaşmasını sağlamıştır.

Yazmış olduğu onlarca eseriyle, sadece kendi dönemindeki hattatları değil, aynı şekilde günümüze kadar gelen ve hattatlık mesleğini icra eden sanatkârları da etkileyen Sâmi Efendi'nin hayatı, tahsili, ailesi, resmi görevleri ve sanatı araştırmacıların ilgisini çekmiştir.

Yüzlerce öğrenci yetiştiren Sâmi Efendi, daha hayatta iken hat sanatının en önemli mihenk taşlarından biri hâline gelmiştir. Bu çalışmada, hat sanatı bakımından hâlâ aşlamayan, etkisi günümüze kadar devam eden Sâmi Efendi'nin hayatı hakkında bilinmeyen arşiv belgelerine yer verilmiştir. Tespit edilen 43 belgenin tamamı incelenip tahlil edilmiş, önemli olarak görülen 30 belgenin ise transkripsiyonu yapılmıştır. Sâmi Efendi'nin şahsı ve âilesiyle alakalı bilgilerin yanı sıra, memuriyeti, yıllar içerisinde aldığı maaşları, kendisine verilen rütbe, nişân ve madalyaları arşiv belgeleri ışığında incelenmiştir. Sâmi Efendi'nin belgelerde karışık olarak karşımıza çıkan vazifeleri ve aldığı maaşları daha rahat anlaşılabilmesi için tablo olarak da verilmiştir. Arşiv belgelerinin sıralamasında birbirine yakın konular peş peşe getirilmeye çalışılmış, böylece konunun bütünlüğü sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sâmi Efendi, Hat Sanatı, Hattat, Arşiv Belgesi, Hutût-ı Mütenevvia.

Calligrapher Sâmi Efendi in the Light of State Archives Documents

Abstract

Sami Efendi is a famous calligrapher who lived between 1838-1912. He served as a civil servant at a young age for 58 years, attracted the attention of people from all walks of life, and was praised both in the source works written and in the articles written.

Calligrapher Sami Efendi wrote Mustafa Râkım in celi thuluth; He is a follower of Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi in celi ta'lik. Thanks to his superior ability and inexhaustible effort, the path of Râkım in celi thuluth; Sâmi Efendi, who became the most

¹ Bu makale "Hattat Sâmi Efendi ve Hat Sanatındaki Yeri" başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

important representative of the Yesârîzâde way in celi ta'lik, with the students he trained, XX. century, with the same excellent attitude, and ensured that it reached the present day.

The life, education, family, official duties and art of Sâmi Efendi, who influenced not only the calligraphers of his time, but also the artists who have survived and practiced the calligraphy profession, with the dozens of works he wrote, have attracted the attention of researchers.

Sâmi Efendi, who trained hundreds of students, became one of the most important touchstones of calligraphy while he was still alive. In this study, unknown archival documents about the life of Sâmi Efendi, whose influence is still insurmountable in terms of calligraphy, are included. All of the 43 documents identified were examined and analyzed, and 30 documents deemed important were transcribed. In addition to the information about Sami Efendi's person and family, his civil service, the salaries he received over the years, the rank, medal and medals given to him were examined in the light of archival documents. Sami Efendi's duties and salaries, which are seen in confusion in the documents, are also given as a table to make it easier to understand. In the order of archival documents, close subjects were tried to be brought one after another, thus ensuring the integrity of the subject.

Keywords: Sâmi Efendi, Calligraphy, Calligrapher, Archive Document, Hutût-ı Mütenevvia.

Giriş

Temelini Arap harflerinin oluşturduğu ve günümüzde "İslam Yazısı" olarak bilinen hat sanatı, başta Şeyh Hamdullah olmak üzere, Hâfız Osman, Mustafa Râkım, Yesârî Mehmed Es'ad ve Yesârîzâde Mustafa İzzet gibi onlarca hattatın gayreti sayesinde XIX. asırda fevkalâde yüksek bir seviyeye ulaşmıştır. Hat sanatının en mükemmel devrine ulaştığı bu asırda doğan Hattat Sâmi Efendi (1838-1912), sanatın başkenti olarak kabul edilen İstanbul'da yetişmiştir. Kendisi, Türk hat sanatının öncüleri olabilecek Mustafa İzzet Efendi, Şefik Bey, Muhsinzâde Abdullah Bey, Abdülfettah Efendi, Kayışzâde Hafız Osman, Mehmed İlmî Efendi, Mehmed Şevki Efendi, Bakkal Arif Efendi, Fehmi Efendi, Çırçırılı Ali Efendi, Yahya Hilmi Efendi gibi büyük hattatlarla aynı devri paylaşmıştır. Aynı zamanda Mustafa Râkım ve Yesârîzâde Mustafa İzzet'in talebeleriyle doğrudan muhatap olmuş ve onlardan bizzat meşk alma imkânı bulmuştur.

Üstün kâbiliyeti ve tükenmek bilmeyen gayreti sayesinde celi sülûste Râkım yolunun; celi ta'likte ise Yesârîzâde yolunun en önemli temsilcisi hâline gelen Sâmi Efendi, yetiştirdiği talebelerle hüsn-i hattın XX. asra aynı mükemmel tavırla aktarılmasını ve günümüze ulaşmasını sağlamıştır.

Yazmış olduğu onlarca eseriyle, sadece kendi dönemindeki hattatları değil, aynı şekilde günümüze kadar gelen ve hattatlık mesleğini icra eden sanatkârları da etkileyen Sâmi

Efendi'nin hayatı, tahsili, ailesi, resmi görevleri ve sanatı araştırmacıların ilgisini çekmiştir.

Osmanlı Arşivi Belgelerine Göre Hattat Sâmi Efendi

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde Sâmi Efendi ile ilgili onlarca belgenin bulunduğu tespit edilmiştir. Bunlar arasında en önemlisi, Sicill-i Ahvâl Müdiriyyet-i Umûmiyesi'nce sorulan sorulara bizzat kendisinin verdiği cevapları ihtiva eden terceme-i hâl varakasıdır (DH.SAID.MEM, 16/1/11). Söz konusu arşiv belgesindeki ifadesine göre Sâmi Efendi Zilhicce ayının 1253 (Mart 1838) senesinde İstanbul'da doğmuştur. Asıl ismi İsmail Hakkı'dır. "Sâmi" mahlası ise kendisine Mâliye Kalemî'nde vazifeye başladıktan sonra verilmiştir. Babası ise Yorgancılar Kethüdası Hacı Mahmud Efendi'dir. Sâmi Efendi, babası için "merhum" tabirini kullandığına göre Mahmud Efendi, belge tarihi olan 1311/1894'den önce vefat etmiş olmalıdır. Ayrıca "Hacı" lakabıyla da Mahmud Efendi'nin hac vazîfesini îfâ ettiği anlaşılmaktadır. Yine söz konusu arşiv belgesine göre Sâmi Efendi ilk eğitimini Sıbyan mektebinde tamamlamış, daha sonraki yıllarda biraz Arapça ve Farsça'ya vukûfiyet kesbetmiştir.

İstanbul'un Fatih semtinde yaşayan Sâmi Efendi'nin dâimî olarak ikâmet ettiği evi Horhor Caddesi'ndeki Molla Hüsrev sokağında bulunan hanesidir. 1970'li yıllara kadar yerinde olan, fakat daha sonraki senelerde yıkılan bu evi iki katlı, ahşap bir yapıdan oluşmaktaydı. Tespit edilen bir arşiv belgesinde Sâmi Efendi bu evinin tadilatı ve tamirâtı için 1896 yılında yüklüce borca girmiş, fakat ödemeye muktedir olamayınca Mâliye Nezâreti'nden maaşına mahsuben 19,510 kuruş avans almak zorunda kalmıştır (BEO., 1124/84252). Yine birikmiş ev vergisini ödeyemeyince söz konusu meblağın maaşından mahsub edilerek tahsil edilmesi yoluna gidilmiştir (DH. MKT., 455/28).

Arşiv belgelerinde rastladığımız bir başka bilgi de Sâmi Efendi'nin 20 Şevval 1320 (20 Ocak 1903) Pazartesi günü vefat eden kızı Saadet Hanım'ın ve 11 Rebûlâhir 1322 (25 Haziran 1904) Cumartesi günü Hakk'ın rahmetine kavuşan eşi Fatma Hanım'ın cenaze masrafları için maaşına mahsuben aldığı avanslardır. Buna göre kızının cenaze masrafları için bir maaş (BEO. 1989/148389), eşinin tekfîn ve defin işlemleri içinse iki maaş avans almak zorunda kalmıştır (BEO. 2360/176938).

Osmanlı Arşivi Belgeleri'nde Sâmi Efendi'nin Çalışma Hayatı

Sâmi Efendi'nin çalışma hayatı henüz on dört yaşında iken başlamaktadır. Kendisi bu yaşta Mâliye Kalemî'ne girmiş ve emekli oluncaya kadar görevini başarıyla sürdürmüştür. Arşiv belgelerine göre vazîfesini icrâ ederken aldığı maaşlar ve çalıştığı birimler şu şekildedir:

Sâmi Efendi, 14 Zi'l-kâde 1267 (10 Eylül 1851) yılında Evâmiri Mâliye Kalemî'ne çırak olarak başlar (DH.SAID.MEM, 16/1/11). Yaklaşık iki yıl boyunca maaşsız çalışan Sâmi Efendi'nin 7 Şevval 1269 (14 Temmuz 1853) yılında 10 kuruş maaşla aynı birime ilk tayini

gerçekleşir. 12 Rebiulevvel 1270 (13 Aralık 1853) yılında maaşına 20 kuruş; 26 Cemâziye'l-evvel 1271 (14 Şubat 1855) yılında 30 kuruş zam yapılarak maaşı 60 kuruşa çıkartılır (DH.SAID.MEM, 16/1/1-3, 5, 9; DH.SAID, 162/195). Bir başka belgede sözkonusu maaşı 15 Cemâziye'l-evvel 1270 (13 Şubat 1854) yılında almaya başladığı kaydedilmektedir (DH.SAID.MEM, 16/1/11).

Sâmi Efendi, 2 Muharrem 1272 (14 Eylül 1855) yılında Hulefâ-i Mâliye Kitâbeti Odası'na atanır (DH.SAID.MEM, 16/1/1-3, 9; DH.SAID, 162/195) ve buradaki vazîfesi için kendisine 15 Rebûlahir 1273 (13 Aralık 1856) yılında 50 kuruş maaş bağlanır. Fakat kendi terceme-i hâlinde atama tarihi 20 Rebûlahir 1273 (18 Aralık 1856) olarak geçmektedir (DH.SAID.MEM, 16/1/11).

18 Cemaziyelahir 1273 (13 Şubat 1857) yılında maaşına 60 kuruş; 16 Rebûlevvel 1276 (13 Ekim 1859) yılında 20 kuruş; 18 Cemaziyelahir 1276 (12 Ocak 1860) yılında 20 kuruş; 8 Rebûlevvel 1278 (13 Eylül 1861) yılında 75 kuruş; 3 Receb 1280 (14 Aralık 1863) yılında 25 kuruş zam yapılarak toplam maaşı 250 kuruşa ulaşır (DH.SAID.MEM, 16/1/1-3, 4, 10; DH.SAID, 162/195).

Sâmi Efendi, 5 Cemaziyelahir 1282 (26 Ekim 1865) yılında Name-nuvis ve Tasdikname-i Hümâyûn Muharriri olarak Dîvân-ı Hümâyûn Mühimme Kalemî'ne atanmıştır. Bununla maaşı 500 kuruş olmuştur. Safer ayının 1295 (Şubat 1878) senesine kadar maaşı muhtelif tarihlerde tedricen 950 kuruşa yükselmiştir (DH.SAID.MEM, 16/1/11, 1-3, 4, 5; DH.SAID, 162/195).

12 Rebûlahir 1295 (13 Haziran 1878) yılında hocası Nâsîh Efendi'nin ayrılmasıyla Dîvân-ı Hümâyûn Dairesi hutût-ı mütenevvia hocalığına getirilmiştir. Bu görev için tahsis edilen 400 kuruş maaşın dışında (DH.SAID.MEM, 16/1/1-3, 4; DH.SAID, 162/195) ayrıca 2000 kuruş maaşla Nişân-ı Hümâyûn Kalemî'ne atanmıştır. Böylece toplam maaşı 2400 kuruş olmuştur. 25 Ramazan 1296 (12 Eylül 1879) târihinde ise muallimlik maaşına dokunulmadan, Kalem maaşından (bütçeyi düzeltmek maksadıyla) %10 kesintiye gidilerek Nişân-ı Hümâyûn Kalemî maaşı 1800 kuruşa indirilmiş, böylece toplam maaşı 2200 kuruş olmuştur. 2 Rebûlahir 1297 (14 Mart 1880) yılında muallimlik maaşına dokunulmadan, Kalem maaşından (bütçeyi düzeltmek maksadıyla) %20 kesintiye gidilerek Nişân-ı Hümâyûn Kalemî maaşı 1440 kuruşa indirilmiş, böylece toplam maaşı 1840 kuruş olmuştur. 14 Rebûlevvel 1298 (14 Şubat 1881) yılında 60 kuruş zam ile Kalem maaşı 1500 kuruş yükseltilmiş (DH.SAID.MEM, 16/1/11, 1-3, 5; DH.SAID, 162/195), böylece toplam maaşı 1900 kuruş olmuştur.

10 Rebûlahir 1300 (18 Şubat 1883) senesinde Vecih (veyâ Vecihî) Mehmet Efendi'nin ayrılması üzerine (İ.DH, 900/71531) Sâmi Efendi, Nişân-ı Hümâyûn Kalemî Mümeyyezliği'ne tâyin olmuştur (DH.SAID.MEM, 16/1/11, 4, 5). Bazı belgelerde Nişân-ı Hümâyûn Kalemî Mümeyyizliği'ne tayin tarihi 10 Şevval 1300 (14 Ağustos 1883) olarak verilmektedir (DH.SAID.MEM, 16/1/2,4; DH.SAID, 162/195); diğer bir belgede ise 4 Muharrem 1301 (5 Kasım 1883) tarihi verilmektedir (İ.DH, 900/71531). Buradaki

vazîfesini sürdürürken 15 Şaban 1303 (19 Mayıs 1886) tarihinde Kalem'deki maaşına 250 kuruş; 24 Rebûlahir 1311 (4 Kasım 1893) tarihinde 500 kuruş zam yapılarak toplam maaşı 2650 kuruşa ulaştırılmıştır (DH.SAID.MEM, 16/1/1-3; DH.SAID, 162/195.). Farklı bir belgede bu tarih 12 Rebûlahir 1311 (23 Ekim 1893)'dir (DH.SAID.MEM, 16/1/5). Sâmi Efendi'nin mevcut maaşına yapılan 500 kuruşluk bu zam, İşkodra Valiliği maaşından mevkuf olan meblağdan aktarılmakla mümkün olmuştur (DH.MKT, 1895/70).

Sâmi Efendi, 20 Ramazan 1311 (27 Mart 1894) tarihinde Sadrazam Ahmed Cevad Paşa'nın emriyle, meşk ve talim yoluyla hat sanatına kudreti olanların sayısını artırmak için Dîvân-ı Hümâyûn Kalemi, Talim-i Hat Şubesi'ne muallim olarak tayin olunmuş (İ.DH. 1311/76/1-2). Bir başka belgede bu tarih 23 Şaban 1311 (1 Mart 1894) şeklindedir (DH.SAID.MEM, 16/1/1-3; DH.SAID, 162/195). Buna göre, daha önceki 400 kuruşluk muallimlik maaşına ilâveten 750 kuruş zam ile toplam maaşı 3400 kuruş olmuştur (DH.SAID.MEM, 16/1-3, 4; DH.SAID, 162/195; BEO. 383/28652/1968; BEO. 394/29493/1-2; DH.MKT. 229/31/132). O dönemde çok önemli olan Talim-i Hat Şubesi, Ahmet Cevad Paşa'nın 1895 yılında sadrazamlıktan ayrıldıktan sonra git gide önemini kaybetmiş ve kısa süre sonra kapanmıştır (Derman, 2003: 341).

9 Şevval 1314 (13 Mart 1897) yılında icra olunan te'cilatta (bütçe düzenlemesi sebebiyle) Sâmi Efendi'nin Kalem maaşı 2025; muallimlik maaşı 1035 kuruşa; toplamda ise maaşı 3060 kuruşa indirilmiştir (DH.SAID.MEM, 16/1/1-3, 4, 5, 9). 8 Şaban 1316 (22 Aralık 1898) tarihinde Nişân-ı Hümâyûn Kalemi Müdürlüğü'ne tayin olunmuştur (Y.A.RES, 97/9). 14 Zilhicce 1317 (15 Nisan 1900) yılında Sâmi Efendi'nin Kalem maaşı, yapılan 1475 kuruş zam ile 3500 kuruşa çıkarılmış (İ.HUS, 81/77, BEO. 1417/110272; DH.SAID.MEM, 16/1/1-3; DH.SAID, 162/195), böylece muallimlik maaşıyla beraber toplam maaşı 4535 kuruşa ulaşmıştır (DH.SAID.MEM, 16/1/4).

Sâmi Efendi, Nişân-ı Hümâyûn Kalemi Mümeyyizi olarak görevini îfâ ettiği sırada, çiraklığından îtibâren yaklaşık 58 yıl boyunca fâsılasız çalıştığı resmî görevinden 18 Ramazan 1327 (3 Ekim 1909) tarihinde 72 yaşında emekliye ayrılmıştır (DH.MUÎ, 17-2/37/1-2). Bu esnâda hakkında hiçbir şikâyet ya da idârî tahkikat olmamıştır (DH.SAID.MEM, 16/1/11).

Sâmi Efendi, me'mûriyeti esnâsında vazîfesi gereği hem Nişân-ı Hümâyûn Kalemi Mümeyyizliği maaşı hem de muallimlik maaşı almaktaydı. Fakat emekliye sevk edilirken sadece Kalem maaşının dikkate alınarak emekli edilmesi üzerine (DH.SAID.MEM, 16/1/1-3, 4, 5, 9, 11; DH.SAID, 162/195) kendisi bu duruma itiraz etmiş ve muallimlik maaşından hak ettiği kısmı emekli maaşına zam olarak ilave edilmesini talep etmiştir. Fakat bu arz-u hâli kabul görmemiştir (ŞD.TN2, 3064/56/1-2).

Sâmi Efendi'nin yukarıda bahsedilen memuriyeti ile alakalı durumu tablo olarak şu şekilde gösterilebilir:

Sâmî Efendi'nin Memuriyeti ile Alakalı Görev Tablosu

Tarih	Vazîfeli Olduğu Birimi / Görevi	Toplam Maaşı
14 Zî'l-kâde 1267 (10 Eylül 1851)	Evâmiri Maliye Kalemi (çırak)	-
7 Şevval 1269 (14 Temmuz 1853)	Evâmiri Maliye Kalemi (ilk tayin)	10 kuruş
12 Rebûlevvel 1270 (13 Aralık 1853)	Evâmiri Maliye Kalemi	30 kuruş
26 Cemâziye'l-evvel 1271 (14 Şubat 1855)		60 kuruş
2 Muharrem 1272 (14 Eylül 1855)	Hulefâ-i Mâliye Kitâbeti Odası	50 kuruş
15 Rebûlahir 1273 (13 Aralık 1856)		110 kuruş
18 Cemaziyelahir 1273 (13 Şubat 1857)		130 kuruş
16 Rebûlevvel 1276 (13 Ekim 1859)		150 kuruş
18 Cemaziyelahir 1276 (12 Ocak 1860)		225 kuruş
8 Rebûlevvel 1278 (13 Eylül 1861)		250 kuruş
3 Receb 1280 (14 Aralık 1863)		
5 Cemaziyelahir 1282 (26 Ekim 1865)	Dîvân-ı Hümâyûn Mühimme Kalemi	500 kuruş
Safer 1295 (Şubat 1878)'e		950 kuruş

kadar			
12 Rebûlahir 1295 (13 Haziran 1878)	Nişân-ı Hümâyûn Kalemi	Hutût-ı mütenevvia muallimliği	2400 kuruş
25 Ramazan 1296 (12 Eylül 1879)			2200 kuruş
2 Rebûlahir 1297 (14 Mart 1880)			1840 kuruş
14 Rebûlevvel 1298 (14 Şubat 1881)			1900 kuruş
10 Rebûlahir 1300 (18 Şubat 1883)	Nişân-ı Hümâyûn Kalemi Mümeyyizliği		2150 kuruş
15 Şaban 1303 (19 Mayıs 1886)			2650 kuruş
24 Rebûlahir 1311 (4 Kasım 1893)			3400 kuruş
20 Ramazan 1311 (27 Mart 1894)			3060 kuruş
9 Şevval 1314 (13 Mart 1897)			4535 kuruş
8 Şaban 1316 (22 Aralık 1898)	Nişân-ı Hümâyûn Kalemi Müdirliği		Emekliliği
14 Zilhicce 1317 (15 Nisan 1900)			
18 Ramazan 1327 (3 Ekim 1909)			

Osmanlı Arşivi Belgeleri'nde Sâmi Efendi'nin Aldığı Rütbe, Nişân ve Madalyalar

Sâmi Efendi, resmî vazîfesini icrâ ederken çeşitli vesîlelerle kendisine rütbe, nişân ve madalyalar verilmiştir. Rütbe, Osmanlı Devleti'nde devlet memurlarıyla halktan bazılarına verilen pâye ve unvanlar hakkında kullanılan bir tâbirdir (Pakalın, 1983: III. 68). Sâmi Efendi'nin aldığı rütbeler, sâniye, mütemâyiz, ûlâ sânisî ve ûlâ evveli şeklindedir.

Sâniye rütbesi, Mülkiye rütbelerinden birinin adıdır (Pakalın, 1983: III. 123). Mütemâyiz ise, Osmanlı devlet teşkilâtında 1262/1845 senesinde ihdâs olunan ve bir süre kullanılan, mülkî rütbelerden sâniye ile ûlâ sânisî arasında yer alan bir rütbedir (Pakalın, 1983: II. 639; Ayverdi, 2016: 899). Osmanlı Devleti'nde mülkî rütbelerden biri olan ve memuriyete mahsus olmak üzere 1248/1832'de ihdâs edilen "ûlâ" rütbesi ise, sonradan "ûlâ evveli" ve "ûlâ sânisî" olmak üzere ikiye ayrılmıştır (Pakalın, 1983: III. 542; Ayverdi, 2016: 1282).

Kendisi, 3 Receb 1294 (5 Ağustos 1875) târihinde Sâniye; 15 Rebîulevvel 1298 (15 Şubat 1881)'de Mütemâyiz; 5 Muharrem 1301 (6 Kasım 1883)'de ûlâ sânisî; 30 Rebîulevvel 1311 (11 Ekim 1893)'de ûlâ evveli rütbeleriyle taltîf edilmiştir (DH.SAID, 162/195; DH.SAID.MEM, 16/1/1-3, 4, 7; İ.TAL. 33/7).

Devlet tarafından hizmet mükâfatı olarak muhtelif derecelerde hak edenlere verilen ve resmî günlerde göğse takılan alâmete ise "nişân" ismi verilmektedir (Pakalın, 1983: II. 694; Ayverdi, 2016: 935). Osmânî Nişânı, Sultan Aziz devrinde çıkartılmış olup her türlü devlet hizmetlerinde güzel işler görenlere verilirdi. Birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü olmak üzere dört rütbeden oluşan bu nişânlar, beratla sahiplerine verilirdi (Pakalın, 1983: II. 737). Mecîdî veya Mecidiye Nişânı ise, 1268/1852 de ihdâs olunmuş ve Sultan Abdülmecid'e nisbet edilmiştir. Birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci olmak üzere beş rütbeden oluşan bu nişânlar kayd-ı hayat şartıyla sahiplerine verilirdi (Pakalın, 1983: II. 428).

Sâmi Efendi, 9 Zilhicce 1303 (8 Eylül 1886) senesinde üçüncü rütbe-i Osmânî (DH.SAID.MEM, 16/1/11, 1-3, 4, 7; DH.SAID, 162/195); 11 Receb 1304 (5 Nisan 1887)'de üçüncü rütbe-i Mecîdî (İ.DH, 1027/80942; DH.SAID.MEM, 16/1/11, 7) nişânı verilmiştir. Bazı belgelerde söz konusu tarih 24 Receb 1304 (18 Nisan 1887) şeklindedir (DH.SAID.MEM, 16/1/ 1-3, 4; DH.SAID, 162/195). Ayrıca kendisi, 18 Muharrem 1316 (8 Haziran 1898) yılında İran Devleti tarafından verilen İkinci rütbe Şir ü Hurşid (İ.TAL, 143/48); 15 Receb 1319 (28 Ekim 1901) tarihinde birinci rütbe Mecîdî nişânlarıyla taltîf edilmiştir (İ.TAL, 263/31; DH.SAID.MEM, 16/1/1-3, 4; DH.SAID, 162/195).

Madalya, bir savaşın veya önemli bir hâdisenin hatırası olmak üzere madenden yapılan nişânın adıdır. Yarışmalarda mükafaat veya sanat eserleri için takdir nişânesi olarak verilen alâmetlere de bu ad verilir (Pakalın, 1983: II. 377). Sâmi Efendi, 16 Ramazan 1312 (13 Mart 1895) senesinde sanayi-i nefise, başka bir ifade ile gümüş iftihar; 29 Rebîulâhir 1315 (27 Eylül 1897)'de Yunan muharebe madalyalarına lâyık görülmüştür (İ.TAL. 74/71; DH.SAID.MEM, 16/1/1-3, 4; DH.SAID, 162/195).

Sâmi Efendi ile Alakalı Devlet Arşivleri Belgelerinin Transkripsiyonu

Belge Konusu: Sâmi Efendi'nin kendi el yazısıyla terceme-i hâl varakası
(DH.SAID.MEM., 16/1/11).

İsmim İsmail Hakkı, kalem mahlasım Sâmi'dir. Pederim Yorgancılar kethudâsı merhûm Mahmud Efendi'dir.

Bin iki yüz elli üç senesi şehr-i zilhiccetü'ş-şerîfesinde DerSaadet'te tevellüd eyledim.

Sıbyân mektebinde teallüm ve muahharan Arabî ve Fârisî tederrüs eyledim. Türkçe kitâbetim vardır.

Bin iki yüz altmış yedi senesi şehr-i zilka'desinin on dördüncü günü (27 Ağustos 67) on dört yaşında olduğum halde evamir-i Mâliye kalemine çırağ buyrulup (12)69 senesi şehr-i şevvalinin yedinci günü (1 Temmuz 69) on, ve (12)70 senesi Rebiülevvelinin on ikinci günü (1 kânun-i evvel 1269) yirmi, ve seneyi merkûme cemaziyelûlasının (Cemâziyelevvelinin -bu daha çok kullanılır) on beşinci günü (1 Şubat 69) 30 kuruş maaş tahsisıyla 60 kuruşa bâliğ olarak kalem-i mezkûre devam olunmakta iken 73 senesi şehr-i rebiülahirinin yirmisinde (5 kanun-i evvel 72) elli kuruş maaş ile Mâliye kâtibi odasına nakl ederek seksen iki senesine değin tevarih-i muhtelif ile vukû' bulan zamayimden maaş-ı âcizanem iki yüz elli kuruşa iblağ olunmuş ve seksen iki senesi şehr-i cemaziyelahiresinin beşinci günü (12 teşrîn-i evvel 81) Hariciye Nezaret-i Celîlesi makâm-ı âlisinden Mâliye nezaret-i canib-i vâlâsına yazılan tezkire üzerine name-nüvis ve tasdik nâme-i hümayün muharriri nâmı ve beşyüz kuruş maaş tahsîsi ile Dîvân-ı hümayün muhimme kalemine me'mur ve ta'yin buyrulup doksan beş senesi şehr-i saferü'l-hayrına (Farsça terkip düşünelim) kadar kalem-i mezkûrda maaş-ı âcizânem dokuz yüz elli kuruşa iblağ edilmiştir. Doksan beş senesi şehr-i Rebiu'l-âhirinin on ikinci günü (3 Nisan 94) iki bin kuruş maaş ile Nişân-ı Hümâyûn kalemine nakl-i me'muriyet ederek doksan altı senesi şehr-i Ramazan-ı şerifinde (1 Eylül 95) maaşımdan yüzde on'u ve doksan yedi senesi şehr-i Rebîu'l-âhirinin ikinci günü (1 Mart 96) yüzde yirmisi bittenzîl 1440 kuruş kalmıştır. (Bin ikiyüz) doksan sekiz senesi Rebiu'l-evvelinin on dördüncü günü (1 Şubat 96) maaş-ı mahsûsuma altmış kuruş zam olunup (bin) üç yüz senesi şehr-i Rebîu'l-âhirinin onuncu günü (6 Şubat 1298) Nişân-ı Hümâyûn kalemi mümeyyizliğine me'mur oldum. (Bin) üç yüz üç senesi şehr-i Şa'bân'ın on beşinci günü (7 Mayıs 1302) iki yüz elli kuruş zam ile maaş-ı âcizanem bin yedi yüz elli kuruşa iblağ buyurulmuş ve bin üç yüz dokuz senesi şehr-i Rebiu'l-evvelinin yirmi dördüncü günü (15 Tışrîn-i evvel 1309) bâ-irade-i seniyye-i hazret-i padişahî beş yüz kuruş ihsaniye maaş-ı âcizanem iki bin iki yüz elli kuruşa bâliğ olmuştur. (Bin iki yüz) doksan dört senesi şehr-i Recebinde rütbe-i sâniye ve (bin iki yüz) doksan sekiz senesi şehr-i Rebîu'l-evvelinde mütemâyiz ve (bin) üç yüz bir senesi şehr-i muharreminde rütbe-i ûla sınıf-ı sanisine nâil olup (bin) üç yüz üç senesi şehri Zi'l-hiccesinde üçüncü rütbe-i Osmânî ve (bin) üç yüz dört senesi şehr-i Recebinde üçüncü rütbe-i mecdî nişân-ı zîşanlarını hâiz oldum.

Şimdiye kadar bilâ infisâl hizmet-i devlette bulunmakta olduğum cihetle lehu'l-hamd hakkımda bir gûne şikâyet vukû' bulmamış olduğum gibi hiçbir sebeple taht-ı muhâkemeye alınmamışım.

Fî 11 Rebîu'l-evvel sene 1311 ve fî 9 Eylül sene 1309

Nişân-ı Hümâyûn Kalemî Mümeyyizi Sâmî

Dîvân-ı Hümâyûn Teşrîfâtı

Efendi-i mûmâ ileyhî hutût-ı mütenevviadaki iktidâr ve mahâreti ve dirâyyet ve ehliyeti meşhûd ve müsellemler olarak işbu terceme-i hâl varakası münderecâtı muvafık-ı nefsü'l-emir olduğu cihetle taraf-ı âcizânemden dahi tasdîk olundu. Fî 11 Rebîu'l-evvel sene 1311 ve Fî 9 Eylül sene 1309.

Beylikçi-i Dîvân-ı Hümâyûn Bende es-Seyyid Mehmed Râif

Belge Konusu: Sâmî Efendi'nin terceme-i hâl varakası (DH.SAID., 162/195).

İsmail Hakkı Sâmî Efendi Yorgancılar kethudası müteveffa Mahmud Efendi'nin mahdumudur. Bin iki yüz elli üç sene-i hicrîsinde "Sene-i Maliye" 1252 Dersaadette tevellüd ettiği nüfus-u tezkire-i Osmaniyesinde muharrerdir.

Sıbyan mektebinde taallüm ve muahharan Arabî ve Farisî tederrüs ettiği ve Türkçe kitâbet eylediği terceme-i hâl varakasında mündericidir.

Bin iki yüz altmış dokuz senesi Şevvali'nin yedisinde "1 Temmuz 69" on kuruş maaşla Evâmîr-i Mâliye Kalemî'ne bi't-ta'yîn, maaşı yetmiş senesi şehri Rebiu'l-Evvelî'nin on ikisinde "1 Kânûn-i Evvel 69" otuz kuruşa ve yetmiş bir senesi Cemâziye'l-Evvelî'nin yirmi altısında "1 Şubat 70" muvakkaten otuz kuruş daha zam ile altmış kuruşa iblâğ olunarak, yetmiş iki senesi Muharremî'nin ikisinde "1 Eylül 71" Hulefâ-i Mâliye Kitâbeti odasına nakl ve yetmiş üç senesi şehri Rebiu'l-âhiri'nin on beşinde "1 Kânûn-i Evvel 72" elli kuruş maaşla tavzîf edilip maaşı sene-i merkûme, Cemâziye'l-âhiresi'nin on sekizinde "1 Şubat 72" yüz on kuruşa ve yetmiş altı senesi şehri Rabîu'l-Evvelî'nin on altısında "1 Teşrîn-i Evvel 75" yüz otuz kuruşa ve Cemâziye'l-âhiresi'nin on sekizinde "1 Kânûn-i Evvel 75" yüz elli kuruşa ve yetmiş sekiz senesi şehri Rebîu'l-Evvelî'nin sekizinde "1 Eylül 77" iki yüz yirmi beş kuruşa ve seksen senesi Receb'inin üçünde "1 Kânûn-i Evvel 79" iki yüz elli kuruşa iblâğ edilmiş ve seksen iki senesi Cemâziye'l-âhiresinin beşinde "12 Teşrîn-i Evvel 81" beş yüz kuruş maaş ve nâmenüvîs nâmıyla Dîvân-ı Hümâyûn Mühimme Kalemî'ne nakl ve maaşı doksan beş senesi Saferin'e kadar tevârîh-i muhtelifede bi't-tedric vukû bulan zamân suretiyle dokuz yüz elli kuruşa terakkî ve doksan beş senesi şehri Rebîu'l-âhiri'nin on ikisinde "3 Nisan 94" îtibâren uhdesinde olan Dîvân-ı Hümâyûn dâiresi Hutût-i Mütenevvia muallimliğine mahsus dört yüz kuruş maaşa bi'l-ibkâ, başkaca iki bin kuruş maaşla Nişân-ı Hümâyûn Kalemî'ne nakl ve doksan altı senesi şehri Ramazan-ı Şerîfi'nin yirmi beşinde "1 Eylül 95" Nişân Kalemî hulefâliğine mahsûs maaşından yüzde on'u ve doksan yedi senesi şehri Rabîu'l-âhiri'nin ikisinde "1 Mart 96" yüzde yirmi beş bi't-tenzîl kalemî maaşı bin dört yüz kırk kuruşa tenezzül etmiş ve maaşı doksan sekiz senesi şehri Rabîulevvel'inin on dördünde "1 Şubat 96" bin beş yüz kuruşa iblâğ ve üç yüz senesi Şevvali'nin onunda "1 Ağustos 99" maaşıyla mezkûr Nişân-ı Hümâyûn Kalemî mümeyyizliğine terfi ve maaşı üç yüz üç senesi Şabân'ının on beşinde "7 Mayıs 302" bin yedi yüz elli kuruşa ve üç yüz on bir senesi şehri Rebîu'l-Evvelî'nin yirmi dördünde "15 Teşrîn-i Evvel 309" iki bin iki yüz elli kuruşa ve Şaban'ın yirmi üçünde "17 Şubat 309" Dîvân-ı Hümâyûn Muallimliği, maaşına Dîvan Aklâmı hakkında tanzîm olunan ta'lîmât mûcibince yedi yüz elli kuruşun zammıyla

mecmu-i maaşı üç bin dört yüz kuruşa iblâğ olunarak üç yüz on dört senesi Şevvali'nin dokuzundaki "1 Mart 313" te'cilen kalem-i maaşı iki bin yirmi beş muallimlik maaşı bin otuz beş kuruşa tenezzül etmiş ve kalem maaşı üç yüz on yedi senesi Zilhiccesi'nin on dördünde "1 Nisan 316" üç bin beş yüz kuruşa iblâğ ve üç yüz yirmi yedi senesi şehri Rebû'l-Evveli'nin yirmi üçünde "1 Nisan 325" Kalem maaşı iki bin kuruşa tenzîl ve muallimlik maaşı kat' edilmiştir.

Bin iki yüz doksan dört senesi Recebi'nin üçünde uhdesine sâniye ve doksan sekiz senesi şehri Rebû'l-Evveli'nin on beşinde mütemâyiz ve üç yüz bir senesi Muharreminin beşinde ûlâ sınıf-ı sâni ve üç yüz on bir senesi şehri Rebû'l-ûlâ selhinde ûlâ sınıf-ı ûlâ rütbeleri ve üç yüz üç senesi Zilhiccesi'nin dokuzunda üçüncü rütbeden Osmânî ve üç yüz dört senesi Recebi'nin yirmi dördünde üçüncü ve üç yüz on dokuz senesi Recebi'nin on beşinde tebdilen birinci rütbelere Mecîdiye Nişân-ı zîşânları ve üç yüz on iki senesi şehri Ramazan-ı Şerifi'nin on altısında gümüş iftihar ve üç yüz on beş senesi şehri Rebû'l-Âhir'inin yirmi dokuzunda Yunan muharebe madalyaları tevcih ve ihsân buyrulmuştur.

Dîvân-ı Hümâyûn teşrifatçılığıyla beylikçiliğinden yazılan mülâhazalarda müşârun ileyhin kudemâ-yı me'mûmünden olup hutût-i mütenevviadaki iktidar ve mahâreti ve dirâyet ve ehliyeti meşhûd eddiği tasdik kılınmıştır.

Memuriyetleri tarihleriyle miktar-ı maaş ve tankîh ve te'cîl ve terakkisi ve tahvilini mutazammun ve hâiz ve hâmil olduğu rütbe ve Nişân ve madalyalar tevârihini mübeyyin Mâliye Nezâreti'nin 20 Teşrin-i Sâni 309 tarihli tezkire-i cevâbiyyesine melfuf Maliye Evrak Müdürlüğü'nin 14 Teşrin-i Sâni 309 ve Evâmir Kalemi Mümeyyizliği'nin 16 Teşrin-i Sâni 309 tarihli pusulalarıyla beylikçi Dîvân-ı Hümâyûn'un 21 Ağustos 325 tarihli müzekkeresi asıl terceme-i hâliyle birlikte hıfz ve Nüfus-i Tezkire-i Osmâniyesi Sicill-i Ahvâl Dâire-i Umûmiyesince aynen görülerek iâde edilmiştir. Fî 22 Şabân 1327 ve fî 25 Ağustos 1325.

Belge Konusu: Sâmi Efendi'nin memuriyeti esnasında aldığı maaş bilgisi (DH.SAID.MEM, 16/1/4)

Nişân-ı Hümâyûn Kalemi Mümeyyizi Sâmi Efendi iki yüz elli kuruş maaşla mâliye kitâbeti odasında müstahdem olduğu halde 5 Cemâziye'l-âhir (12)82 ve 12 Teşrin-i evvel (12)81 târihinde beş yüz kuruş maaşla ve nâme nüvîs nâmıyla naklen Dîvân-ı Hümâyûn Mühimme Kalemi'ne ta'yîn ve doksan beş senesi Safarine kadar tevârihi muhtelifede bit'tedric vukû bulan zamâim sûretiyle maaşı dokuzyüz elli kuruşa iblağ edilmiş, 12 Rabû'l-âhir (12)95 ve 3 Nisan (12)94 tarihinde uhdesinde olan Dîvân-ı Hümâyûn Dâiresi Hutût-ı Mütenevvia muallimliğine muhassas dört yüz kuruş maaşın bi'l-ibkâ iki bin kuruş maaşla Nişân-ı Hümâyûn Kalemi'ne nakl-i memûriyet etmiş ve 25 Ramazan (12)96 ve 1 Eylül (12)95 tarihinde muallimlik maaşı istisna olunarak Nişân Kalemi Hülefâlığı'na muhassas maaşından yüzde onu ve 2 Rabû'l-âhir (12)97 ve 1 Mart (12)96 tarihinde yüzde yirmisi bi't-tenzîl kalem-i maaşı bin dört yüz kırk kuruşa tenezzül etmiş ve doksan sekiz senesi şehri Rabû'l-evvel'inin on dördüncü günü 1 Şubat (12)96 maaşına altmış kuruş

zam ve üç yüz senesi Şevvâl'inin on üçüncü günü 1 Ağustos (12)99 Nişân-ı Hümâyûn Kalemi Mümeyyizliği'ne ta'yîn olunmuştur. Üç yüz üç senesi Şa'bân'ının on beşinci günü 7 Mayıs (1)302 iki yüz elli kuruş ve bün üç yüz dokuz senesi şehir-i Rabîu'l-evvel'inin yirmi dördüncü günü 15 Teşrîn-i evvel (1)309 beş yüz kuruş zam ile maaşı iki bin iki yüz elli kuruşa ve 17 Şubat (1)309 tarihinde dîvan muallimliği maaşı olan dört yüz kuruşa da bi irâde-i seniyye dîvân aklâmı hakkında tanzîm olunan ta'limât mûcibince yedi yüz elli kuruş ilâve olunarak mecmu' maaşı üç bin dört yüz kuruşa iblağ olduğu halde 1 Mart (1)313 tarihinde icrâ olunan te'cîlâtta gerek nişân kalemi maaşı olan iki bin iki yüz elli kuruştan ve gerek muallimlik maaşı olan bin yüz elli kuruşun cem'an üç bin dört yüz kuruş maaşından üç yüz otuz kuruş bî't-te'cîl kalem maaşı iki bin yirmi beş ve muallimlik maaşı bin otuz beş kuruşa tenezzül etmiş ve 1 Nisan (1)316 tarihinde kalem maaşına bin dört yüz yetmiş beş kuruş zam ile üç bin beş yüz kuruşa iblağ olunarak muallimlik maaşıyla beraber mecmu' maaşı dört bin beş yüz otuz beş kuruşa resîde olmuş ise de 1 Nisan (1)325 tarihinde kalem maaşı iki bin kuruşa tenzîl ve muallimlik maaşı dahî külliyyen kat' ve tevkîf kılınmıştır. 3 Receb (12)94 tarihinde sâniye ve 15 Rabîu'l-evvel (12)98 tarihinde mütemâyiz ve 5 Muharrem (1)301 tarihinde ûlâ sânisî ve selhî Rabîu'l-evvel (1)311 tarihinde ûlâ ûlâ rütbelerine ve 9 Zî'l-hicce (1)303 tarihinde üçüncü Osmânî ve 24 Receb (1)304 tarihinde üçüncü Mecîdî ve 15 Receb (1)319 tarihinde tebdîlen birinci Mecîdî nişânlarına ve 16 Ramazan (1)312 tarihinde gümüş iftihâr ve 29 Rabîu'l-âhir (1)315'de Yunan muharebe madalyalarına nâil olmakla iş bu müzekkire-i sicil-i ahvâl idâre-i umûmiyyesine i'tâ kılındı. 18 Şa'ban (1)327 ve 21 Ağustos (1)325.

Beylikçi-i Dîvân-ı Hümâyûn

Belge Konusu: Sâmî Efendi'nin ikramiye talebine dair arzuhali (ŞD.TN2, 3064/56/1).

Huzûr-i Sâmî-i Hazret-i Sadâretpenâhî'ye

Memurin-i mülkiyenin icrayı tekaüdi çıkınca tadîlen kaleme alınan 8 Şaban (1)327 târihli nizamnâmenin üçüncü maddesinde müddet-i hizmeti kırk beş sene olan veyâhud sene-i şemsiyye itibâriyle altmış beş yaşını ikmâl eden me'mûrların rızâlarına bakılmaksızın tekâud-i icrâ olunacağı ve beşinci maddesinin fıkra-i evvelisinde uhdesinde ... ziyâde memûriyetde bulunmuş olanların işbu müteaddid memûriyetleri son on seneye tesâdüf eyledi ise bu me'mûrîn maaşlarından yalnız miktarca fazla olanı dahil hesap edileceği muharrar ve mezkûr olmasına binâen âcizelerinin maaş-ı tekâudiyemin icrasında Nişân-ı Hümâyûn Kalemi Mümeyyizliği maaşına dîvân kalem-i hutût-ı mütenevvia muallimliği maaşı olmak üzere zam ve ilâve buyurulmuş olan bin yüz elli kuruş dâhil edilmeyerek ondan fazla olan mümeyyizlik maaşı üzerine bî'l-hisab tekâud maaşı tahsîs kılınmış ve şu muâmelenin Nişân Kalemi Mümeyyizliği'nin başka ve muallimlik hizmetinin başka hesaplanmasından neş'et etmiş olacağı derkâr bulunmuş ise de beyâna hâcet olmadığı üzere Nişân Kalemi şimdi olduğu gibi kadîmen dahî dîvan dâiresi şüabâtından bir şûbe ve muallimlik hizmeti de dâireyi mezkûreye âid ve muhtas bir vazîfe olup yekdiğerinden

ayrı birer hizmet olmadığı ve tahsîsâtı dahî bir dâire dâhilinde bulunduğu hâlde bunun müteaddid memûriyetler sırasında tutularak tekâüdlük maaş-ı âcizânemin mümeyyizlik maaşından hesap edilmesi fıkra-i mebhûsün anhâ hükmüne muvâfık olacağına ve mülkiye tekâüd sandığı nezâret-i hey'et-i umûmiyyesi tarafından verilen karara itiraz vukû'unda Şûrây-ı Devlet'e mürâcaat olunması nizâmnâme-i mezkûrun yirmi ikinci maddesinin fıkra-i ahîresi iktizâsı olacağına binâen işbu müsâade ve salâhiyete istinâden ber vech-i mârûz cihet-i vahdet-i itibâriyle müteaddid memûriyetlerden addedilemeyeceği tabî olan ve hîn-i tahsîsda bir de yüzde beş tekâudiyesi tevkîf edilen mârrü'l-arz muallimlik maaş-ı âcizânemin tekaddümen tekâüd maaş-ı olarak tahsis olan maaşa zammı lâzım geldiği hâlde icrâyı icâbının nezâret-i müşârun ileyhâya emr ü tebliği husûsuna inâyet buyrulması bâbında emr ü fermân Hazreti Veliyyü'l-emrindir.

11 Zi'l-kâde 1327 / 11 Teşrîn-i sâni 1325

Nişân-ı Hümâyûn Kalemî Mümeyyizliği'nden mütekâid Sâmi

Belge Konusu: Sâmi Efendi'nin ikramiye talebine verilen cevap (ŞD.TN2, 3064/56/2).

Nişân-ı Hümâyûn Kalemî hîn-i teşkîlindenberi teşrîfâtı-ı dîvân-ı hümâyûn refâkatinde bulunmak üzere dîvân dâiresine merbût ve tahsîsât-ı dîvândan muhassas ise de maaş-ı bin kuruşdan ziyâde olanlara ayrı sûret verilmesi usûl-i sâbıkâ iktizâsından bulunduğu cihetle sâhib-i arz u hâl seâdetlü Sâmi Efendi hazretlerinin tekâudinin icrâ buyurulmuş olduğunun arz u beyânına ibtidâr kılınmıştır. Emr u fermân Hazret-i men lehü'l-emrindir.

24 Zi'l-kâde (1)327 / 24 Teşrîn-i sâni (1)325

Tanzîmât dâiresine / 25 Zi'l-kâde (1)327

Sandıkça yapılan muâmeleye muvâfık kanun olduğundan müstedî-i müşârun ileyh ta'lîm-i keyfiyet olması zımında evrak odasına itâsı tezekkür kılındı. 25 Zi'l-kâde (1)327

Mûcibince ...

Belge Konusu: Sâmi Efendi'nin birikmiş evinin borcu için maaşına mahsuben himmet edilmesi (BEO, 1124/84252).

24 Zilhicce (1)315 – 4 Mayıs (1)314

Nişân-ı Hümâyûn Kalemî Mümeyyizi seâdetlü Sâmi Efendi Hazretleri hânesini tâmîri esnâda istikrâz eylediği mebâliğin tesviyesine muvaffak olamamasından dolayı dâinlerin taht-ı tazyîkında kaldığı beyân ile üç yüz on iki ve on üç seneleri meâşâtına mütedâhil on dokuz bin beş yüz on iki kuruş istihkâkının itâ ve tesviye ettirilmesine ifade ettiğine ve müşârun ileyh kudemây-ı mütehayyizân-ı me'mûrînden bulunmak hasebiyle def' ve ta'dîl ihtiyacı şâyân-ı şân-ı âlî görülmesine binâen zikr olunan seneler maâşâtına bakıyye-

i matlûbu olan mârru'l-beyân meblağın imkan müsaid olduğu derecede tesrî-i îtâsı müşârun ileyhın kayd-ı ızdırâbdan vikâyes-i husûsunda himmet buyrulması siyakında şukka.

Belge Konusu: Sâmî Efendi'nin birikmiş ev vergisinin maaşına mahsuben 1317 senesi Dahiliye Tahsisatı'ndan karşılanması (DH. MKT., 455/28)

Tarih-i Tebyiz: Rûmî: 6 Mart 1318

Arabî: 9 Zilhicce 1319

Leffen tesyîr-i sû-i âlî dâverîleri kılınan ilm u haberlerde gösterildiği üzere Nişân Kalem-i Mümeyyizi Seâdetlü Sâmî Efendi hazretlerine Birinci Dâire-i Belediye dâhilinde mutasarrıf bulunduğu hanesinin üç yüz on üç senesinden üç yüz on yedi senesi gâyetine değin terâkum vergisi olan bin iki yüz kuruşun yüzde beş ve biriyle mecmûu bulunan bin iki yüz yetmiş altı buçuk kuruşa müşârun ileyhın maaşına mahsûb-i icrâ edilmek üzere üç yüz on yedi senesi dâhiliye tahsîsâtından bi'l-mahsûb aslının mezkûr vergi ile beraber îrad ve masraf-ı muâmelesinin icrâ ve iktizâ eden makbuz senedinin bi't-tanzîm îtâ ve yüzde beş ve biri olan yetmiş altı buçuk kuruşun nakden isrâsı hususunun muhasebe ifadesiyle beyânına ibtidâr kılındı ol babda.

İstidâ' muhâsebeye verilmiştir

Belge Konusu: Sâmî Efendi'nin vefat eden kızının cenaze masrafları için bir maaşının tesviyesi (BEO. 1989/148389).

Târîh-i tesvîdi: 20 Şevval (1)320 / 6 Kânûn-i Sâni (1)318

Mâliye Nezâreti Celîlesi'ne

Nişân Kalem-i Mümeyyizi saâdetlü Sâmî Efendi Hazretleri bu kerre kerîmesinin vükû-u vefâtı cihetiyle masârîf-i zarûriyyesine medâr olmak üzere mütedâhul bir maâşının tesviyesini istid'â eylemiş ve müşârun ileyhe şâyân-ı terfîye ve ikdâr bulunmuş olmakla iktizâsının îfâ ve inbâsına himmet.

Maâş-ı mezkûrun serîan îtâsına himmet.

Bâ emr-i âlî hazret-i müsteşârî

Belge Konusu: Sâmî Efendi'nin vefat eden hareminin techiz ve tekfinine medar olmak üzere iki maaşının itası (BEO. 2360/176938).

Târîh-i tesvîdi: 11 Rabîu'l-âhir (1)322 / 12 Haziran (1)320

Mâliye Nezâreti Celîlesi'ne

Nişân Kalemî Mümeyyizi saâdetlü Sâmi Efendi Hazretlerin haremi vefât etmesine binâen mesârîf-i techîziyye ve tedfîniyyesine medâr olmak üzere iki maâşının bu güne serfân itâsına himmet.

Ber-mûcib-i ifâde-i aliyye mektubu

Belge Konusu: Nişân Kalemî Mümeyyizliği'ne Sâmi Efendi'nin onun yerine Yaver Efendi'nin terfi-i rütbeleri ile tayini (İ.DH, 900/71531-2).

Devletlü Efendim Hazretleri

Nişân Kalem-i Mümeyyizi Vecîh Efendi'nin vukûi vefâtı cihetiyle iş bu mümeyyizliğe kudemâ-yı hulefâdan olup ikdâm ve gayreti ve hutut-ı mütenevviada mehâret-i kâmileleri müsellemler olan seâdetlü Sâmi Efendi'nin hâiz olduğu mütemâyiz rütbesinin bir derece terfii ile tâyîni ve onun yerine intihâb olunmuş olan Dîvân Kalemî Hulefâsı mütehâyizânından Yâver Efendi uhdesine de rütbe-i sâniye sınıf-ı sâniye tevcihi istidasına dâir Teşrifât-ı Umûmiyye Nezâret-i behiyyesinden verilen takriri îfâen arz ve takdim kılınmış olmakla ol babda emr ve irâde-i seniyye-i Hazret-i Pâdişâhî ne vecihle şeref-müteallık buyrulur ise hükm-i celiline ibtidâr olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm olundu Efendim.

26 Zilhicce (1)300 / 16 Teşrîn-i evvel (12)99

Said

Ma'ruz-ı çâker kemîneleridir ki

Resîde-i dest-i tâzîm olan işbu tezkire-i sâmiye-i sadâret-penâhîleri ile melfuf takrir-i menzûr-i âlî buyrulmuş ve ber vech-i isti'zân zikr olunan mümeyyizliğe Sâmi Efendi'nin terfii rütbesiyle ve onun yerine dahî uhdesinde rütbe-i sâniye sınıf-ı sâniye tevcihi ile Yâver Efendi'nin tâyinleri husûsuna irâde-i seniyye-i Hazret-i Pâdişâhî müteallık ve şeref-sudûr buyrularak mezkûr takrir îade kılınmış olmakla ol babda emr ü ferman Hazret-i Veliyyü'l-Emrindir.

4 Muharrem (1)301 / 24 Teşrîn-i evvel (12)99

Ali Rızâ

Belge Konusu: Sâmi Efendi'ye tebdilen üçüncü rütbeden Nişân-ı Mecidi verilmesi (İ.DH, 1027/80942).

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu Baş Kitabet Dâiresi

Ma'ruz-ı çâker kemîneleridir ki

Bâb-ı âlî Nişân Kalemî Mümeyyizi Hattat Sâmi Efendi'ye tebdilen üçüncü rütbeden Nişân-ı Mecîdi ihsan buyrulmasına mebni muamele-i lazîminin îfâsı hususuna irâde-i

seniyye-i Hazret-i Hilâfet-penâhî şeref-müteallık buyrulmuş olmakla ol babda emr ü ferman Hazret-i Veliyyü'l-Emrindir.

Serkatib-i Hazret-i Şehriyârî Süreyya

11 Recep 304

24 Mart 303

Belge Konusu: Sâmî Efendi'nin münasib miktar maaşla Divan-ı Hümâyûn Kalemî'ne muallim olarak tayini. (İ.DH.1311/76-2).

Devletlû Efendim Hazretleri

Sunûf-i evâmîr-i aliyeye mahsus hututu terkime muktedir olanların teksîr-i a'dâdı zımnında Dîvân-ı Hümâyûn Dâiresi'nde bir usul-i ta'lîm vaz' ve tesîsi irâde-i seniyye-i Hazret-i Hilafet-penâhî muktezâ-yı âliyesinden olmasına mebni hutût-i mezkûreye tâ'lîm için Nişân-ı Hümâyûn Kalemî mümeyyizi saadetlû Sâmî Efendi Hazretlerinin münasip miktar maaşla muallim ta'yîni hakkında Beylikçi-i Dîvân-ı Hümâyûn'a Atûfetlû Efendi Hazretlerinin takrîri leffen arz ve takdim kılınmış olmakla zikr olunan muallimliğe mahsus ve mukayyed olmak üzere Dîvân-ı Hümâyûn tahsîsâtına ilaveten yedi yüz elli kuruluş maaş tahsisi ve müşarun ileyhîni iş bu muallimliğe ta'yîni hakkında her ne vecihle emr ü ferman-ı Hümâyûn Hazret-i Hilâfet-penâhî şeref-sünûh ve sudûr buyrulur ise hükm-ü aliyyesi infaz edileceği beyanıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

Sadrâzam ve yâver-i ekrem Cevat

15 Mart 310

20 Ramazan 311

Ma'ruz-ı çâker keminelidir ki

Resîde-i dest-i ta'zîm olup melfûfiyle menzur-i âlî olunan işbu tezkire-i sâmiye-i sadâret-penâhîleri üzerine mûcibince irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilafet-penâhî şeref-müteallık buyrulmuş olmakla ol babda emr ü ferman Hazret-i Veliyyü'l-Emrindir.

Serkâtib-i Hazret-i Şehriyârî Süreyya

21 Mart 310

26 Ramazan 311

Belge Konusu: Nişân Kalemî'nin Beylikçi İdaresi'ne tevdîine ve müdürîyetine Sâmî Efendi'nin memuriyetine dair (Y.A.RES., 97/9-1).

Atûfetlû Efendi Hazretleri

Teşrîfat-ı Dîvân-ı Hümâyûn idâiresinde bulunan ve bir mümeyyiz ile beş hulefâdan ibaret olan Nişân-ı Hümâyûn Kalemînin meşâğil-i vakıası tekessür etmesinden nâşî

umûr-i tahririye ve kaydiye vaktiyle tesviye edilememekte olduğundan Teşrifât-ı Umûmiye Nezaret-i celilesince dahî tasvip olunduğu vechiyle tahsîsâtı Dîvân-ı Hümâyûn tahsîsâtına ilave edilmek ve teşrifat kalemi hulefâsından olup bir ay muavenet-i Nişân Kalemine memur edilmiş olan Pertev Efendi maaş-ı haliyeyle kema fi's-sâbık Teşrifat Kaleminde istihdam olunmak ve maaşları Dîvân Tahsîsâtı meyanında vukubulacak mahlulat ile tesviye edilmek şartıyla lüzumu olan efendiler Dîvân-ı Hümâyûn Dâiresi aklâmında tertip ve ilave olunmak üzere zikr olunan Nişân Kalemî'nin vazife-i hâzırası icabınca doğrudan doğruya irtibat-ı tabîyyesi olan Beylikçilik İdaresine verilmiş ve vukûf ve malumat-ı kâmilesi cihetiyle mümeyyizliğinde bulunan saadetlü Sâmî Efendi Hazretlerinin kalem-i mezkur müdürlüğüne tayini ve ileride en ziyade ibraz-ı ehliyet ve liyakat edenlerden birinin mümeyyizliğe icra-yı memuriyeti hususlarına dair Beylikçi Dîvân-ı Hümâyûn saadetlü Nâsır Beyefendi Hazretlerinin takriri arz ü takdim olunmuş olmakla ol babda her ne vecihle irâde-i seniyye-i cenâb-ı hilâfet-penâhî şeref-müteallık buyrulur ise mentûk-i âlîyesi infaz edileceği beyanıyla tezkire-i senâveri terkîm kıldını Efendim.

Sadrazam Rıfat

10 Kânûn-ı Evvel 314

8 Şaban 1316

Belge Konusu: Nişân Kalemî'nin Beylikçi İdaresi'ne tevdiine ve müdüriyetine Sâmî Efendi'nin memuriyetine dair (Y.A.RES., 97/9-2).

Vâlid-i mâcid kesîru'l-mehamid Hazret-i Hilâfet-penâhî Cennetmekan Gazi Abdülmecid Han Efendimiz Hazretlerinin ahd-i Hümâyûnlarında nâm nâme-i şâhânelerine nisbetle ihdâs ve te'sisine muvaffak oldukları Nişân-ı Âlî-i Mecidîlerinin erbâb-ı istihkâka ne sûretle inâyet ve ihsân buyrulacağını mutazammin kaleme alınmış olan talimât-ı seniyyeden Nişân-ı Âlî-i mezkur için Zât-ı âlî-i Hazret-i Sadâret-penâhî riyâsetinde olmak üzere zât-ı vâlâ-yı seraskerî ile mülga Meclis-i Vâlâ Reîsi ve Hâriciye ve Mâliye Nâzırları paşalar hazarâtından mürekkeb bir meclis-i mahsus teşkil olunarak müşârun ileyhim mârifetiyle müstehakk-ı âtifet-i seniyye olanların atabe-i ülyâ-yı Hazret-i Hilâfet-penâhîye arz ve işbu meclis-i âlînin mezkûrâtını zabt ve tahrîr eylemek ve kalemi idare etmek üzere teşrifatçı bulunanlara ilâve-i memuriyet olarak serhalife namı verilip beravât-ı Âlîye tahriri hizmetinde bulunmak üzere Dîvân-ı Hümâyûn Kaleminden iki ve tevcîhat defterini tutmak üzere Teşrifat Kaleminden iki efendi memur olup bu cihetle Nişân-ı Hümâyûn Kalemî biri ser halife dördü maiyyet hulefâsı olmak üzere beş zattan mürekkeb olacağı muharrer olmasına mebni hükm-i talimat-ı seniyyeye tevfiikan bir müddet bu yolda cereyan-ı muamele eylemiş ise de ahîran bu üslûbu tarz-ı âhara tahvil ve Nişân-ı Âlî-i Osmânî'nin ihdas ve muamelât-ı tahrîriyye ve kaydiyesinin oraya ihale ve ilhak buyrulması üzerine kalem-i mezkur işlerinin tekessürüne Mebni umûr-i Tahririyesi Nezâreti beylikçilik makamına ve çünkü olunan Nişân-ı Âlîyelerden harç

alındığı cihetle Hazine-i Celile ile karşılıklı hesap tutmak üzere irâdeye müteallik muamelat dahi Teşrifat-ı Dîvân-ı Hümâyûna havale ve tevdi' buyrulup biraz zamanda şu suretle idâre-i maslahat edilmiş olduğu halde sâye-i atifet-vâye Hazret-i Hilâfet-penâhîden ihsan buyrulan Nişân-ı Hümâyûn'lardan harç istifasının bertaraf edilmesiyle Nişân Kaleminin işi sarf-ı umûr-ı tahririyeye münhasır kalmış ve serhalifelik namı mümeyyizliğe tahvil ve Dîvân-ı Hümâyûndan gönderilen memurlardan birinin uhdesine tevcih buyrularak kalemin meşâğil-i kesiresi bir mümeyyiz ile beş zattan mürekkep bir heyet-i tahririye bırakılmış ise de asr-ı güzîn-i mes'adet rehin Hazret-i Hilâfet-penâhîde hayız-arâ-yı husul olan âsâr-ı celîle-i cümle-i cemîlesinden olarak tesis buyrulan Şefkat Nişân-ı Zîşânı'na ait muamelatın dahi kalem-i mezkure havalesi zaten vezaif-i mevdualarını hakkıyla îfâya yetişip meyan kalem-i mezkur heyet-i tahririyesinin tevâfur-i meşâgilini mûcib ve bu hâlin umûr-i tahririye ve muamelat-i kaydiye ve sairenin yoluyla ve vaktiyle tesviye edilememesini müstevcib olduğu cereyan-ı ahvalden anlaşılmasıyla kalem-i mezkura ait mesalihin dahi şüabât-ı sairede olduğu gibi sâye-i intizam-vâye-i Hazret-i Hilâfet-penâhîde temin-i hüsn-i cereyan için heyet-i mevcûdeye dört, beş efendinin daha ilavesi derece-i vücupta olup ancak Nişân-ı Hümâyûn Kalemi tahsîsâtı ihtiyacı derede muvazzafen efendi alınmaktığı mütehammil olmadığı gibi alınacak efendiler için müceddeden tahsisi ve i'tası iktiza eden maaşıyla hazine-i celileden tahmiline de usûl-i müttehize-i Mâliye müsâit bulunmadığı nazar-ı dikkat ve îtibara alındığı hâlde kalem-i mezkurun idâre ve muamelesinin temin-i inzibâtı için Teşrifât-ı Umumiye Nazırın Devletlu Paşa Hazretleri tarafından dahî tasvip olunduğu üzere vazife-i hazırası itibariyle teşrifatçılık makamından ziyade irtibat-ı tabîyyesi olan beylikçilik Dâiresine nakli ve Teşrifat Kalemi hulefasından olup bir ay muavenet-i Evvelce Nişân Kalemine nakledilmiş olan Pertev Efendi'yle kema fi's-sâbık Teşrifat Kaleminde istihdam olunmak üzere mûmâ ileyhle maaşı olan sekiz yüz seksen altı kuruşla Nişân kalemi mahsusatı olan beş bin yedi yüz yirmi yedi kuruştan tenzîli ile üst tarafı olan dört bin sekiz yüz kırk bir kuruşun Dîvân-ı Hümâyûn Dâiresi tahsîsâtına nakl ve ilavesi ile tahsîsi ve îtâ olunacak maaşları Dîvân tahsîsâtı meyanında vukubulacak münhalât ile tesviye edilmek üzere kalem-i mezkure lüzumu kadar Dîvân-ı Hümâyûn Dâiresi aklamından efendiler tertib ve i'tası ve bu suretle teşekkül edecek Nişân-ı Hümâyûn Kalemine ileride müstahdimin ve müdavimin içinden âsâr-ı ehliyet ve liyakat gösterenlerden en münasibi mümeyyiz intihab olunmak üzere şimdilik müdürlüğe vukûf ve mâlumat-ı tammesi cihetiyle mümeyyizliğinde bulunan saadetlü Sâmî Efendi Hazretlerinin icra-yı memuriyeti hem kalemin matlub olan hüsn-i irâde ve intizamını ve hem de işlerinin mecra-yı selametde cereyanını mûcib olacağı cihetle münasib gibi vârid-i hâtır-ı kâsır olmuş ise de herhâlde îfâ-yı muktezası menud emr ü ferman isâbet beyan-ı cenâb-ı Sadâret penâhîleri olmağın ol babda emr ü ferman Hazret-i Veliyyü'l-Emrindir.

Beylikçi-i Hümâyûn Mehmet Nasır

5 Kanun-ı Evvel 314

3 Şaban 1316

Belge Konusu: Sâmi Efendi'ye ûlâ evveli rütbesinin tevcihi (İ.TAL., 33/7).

Devletlü Efendim Hazretleri

Meşâhir-i hattâtından Nişân Kalemî Mümeyyizi seâdetlü Sâmi Efendi'nin kıdem ve ehliyetine ve vezâif-i memûriyetini rü'yet-mendâne îfâ etmekde olmasına mebnî hâiz olduğu rütbe-i ûlâ sınıf-ı sânisinin sınıf-ı evveline ve ümûr-ı memûriyetini hüsn-i îfâda mesâi-i memdûhası müşâhid olan teşrîfât me'mûrlarından Behcet Bey'in rütbe-i hâliyesi olan sâniye sınıfı mütemâyizinin ûlâ sınıf-ı sânisine terfî Teşrîfât-ı Umûmiye Nezaret-i celîlesinden bâ takrîr iş'âr olunmuş olmakla ol babda her ne vech ile irâde-i seniyye-i Hazret-i Hilâfet-penâhî şeref-müteallık buyrulur ise hükm-i âlîsi infâz olunacağı beyânıye tezkire-i senâverî terkîm kılındı Efendim.

27 Rebû'l-evvel (1)311 / 25 Eylül (1)309

Sadrâzam ve yâver-i Ekrem Cevat

Ma'ruz-ı çâker kemîneleridir ki

Resîde-i dest-i tâzîm olup menzur-i âlî buyrulan işbu tezkire-i sâye-i Sadâret-penâhîleri üzerine mucibince irâde-i seniyye-i Hazret-i Hilâfet-penâhî müteallık ve şeref-sudûr buyrulmuş olmakla ol babda emr ü ferman Hazret-i Veliyyü'l-Emrindir.

30 Rebû'l-evvel (1)311 / 28 Eylül (1)309

Serkatib-i Hazret-i Şehriyârî Süreyyâ

Belge Konusu: Sâmi Efendi'ye sanayi-i nefise madalyası ihsanı (İ.TAL., 74/71).

Ma'ruz-ı çâker kemîneleridir ki

Dîvân-ı Hümâyûn Nişân Kalemî Mümeyyizi saâdetlü Sâmi Beyefendi Hazretlerine sanâyi-i nefise madalyası ihsan buyrularak muâmele-i lâzîmenin îfası şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî iktiza-yı âlisinden olmakla ol babda emr ü ferman Hazret-i Veliyyü'l-Emrindir.

16 Ramazan (1)312 / 1 Mart (1)311

Serkatib-i Hazret-i Şehriyârî Muhsin

Belge Konusu: Nişân Kalemî Mümeyyizi Sâmi Efendi'ye birinci rütbeden Mecidi Nişânı ihsanı (İ.TAL., 263/31).

Ma'ruz-ı çâker kemîneleridir ki

Nişân Kalemî Mümeyyizi saâdetlü Sâmi Efendi Hazretlerine birinci rütbeden Nişân-ı Zîşân-ı Mecîdî ihsan buyrulduğundan muâmele-i lâzîmenin îfası şeref-sudûr buyrulan

irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî iktiza-yı âlîyesinden bulunmuş olmakla ol babda emr ü ferman Hazret-i Veliyyü'l-Emrindir.

Serkatib-i Hazret-i Şehriyan Tahsin

12 Teşrin-i Evvel 317

12 Recep 319

Belge Konusu: İran Devleti tarafından Bâb-ı Âli Nişân Kalemî Mümeyyizi Sâmî Efendi ile saireye îta olunan nişânların kabul ve talıkı (İ.TAL., 143/48-2).

Atûfetlû Efendim Hazretleri

İran Devleti tarafından Bâb-ı Âli Nişân Kalemî Mümeyyizi saadetlû Sâmî Efendi Hazretlerine ikinci ve Nişân-ı Hümâyûn memuru Pertev Efendi'ye üçüncü ve kalem-i mezkûr hulefâsından Mehmet ve Suat Beyler'e dördüncü rütbelerden îta olunan Şir ü Hurşid Nişânlarının müşârun ve mûmâ ileyhim cânibinden kabul ve lede'l-î'câb ta'lîkı hususuna dair Hâriciye Nezâret-i Celîlesinin tezkiresi arz ü takdim olunmakla ol babda her ne vech ile emr ü ferman-ı Hümâyûn Cenâb-ı Hilâfet-penâhî şeref-sünûh ve sudûr buyrulur ise mentuk-i münîfi infaz edileceği beyanıyla tezkire-i senâverî terkîm olundu efendim.

Sadrazam Rifat

7 Haziran 1314

29 Muharrem 1316

Ma'rûz-ı çâker kemîneleridir ki

Resîde-i dest-i tazim olup melfûfiyle menzur-i Âlî buyrulan işbu tezkire-i sâye-i Sadâret-penâhîleri üzerine mucibince irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî şeref-sudûr buyrulmuş olmakla ol babda emr ü ferman Hazret-i Veliyyü'l-Emrindir.

Serkatib-i Hazret-i Şehriyârî Muhsin

22 Haziran 1314

14 Safer 1316

Belge Konusu: Sâmî Efendi'nin hâiz ve hâsıl olduğu rütbe ve nişânların pusulası hakkında (DH.SAID.MEM, 16/1/6).

Dîvân-ı Hümâyûn Teşrîfâtçılığı Makam-ı Vâlâsı'na

Nişân-ı Hümâyûn Kalemî Mümeyyizi saadetlû İsmail Hakkı Sâmî Efendi'nin hâiz ve hâsıl olduğu rütbe ve Nişânların pusulası leffen irsâl kılınmakla mezkûr rütbe ve Nişânların tarih tevcih ve ihsanlarının kuyûd-i teşrîfâta tatbîk ve iş'âr ettirilmesi bâbında emr ü irâde Hazreti men lehü'l-emrindir.

21 Rabîu'l-evvel 1311

20 Eylül 1309

Sicilli Ahvali Umûmiyyesi Müdiriyyeti

Melfûf pusulanın muharrer tarihleri bi't-tatbîk iâde kılınmış olmakla ol babda emr ü irâde Hazreti men lehü'l-emrindir.

23 Şubat 1311

Dîvân-ı Hümâyûn Teşrifâtı

Belge Konusu: Sâmi Efendi'nin hâiz olduğu rütbe ve nişânların pusulası hakkında (DH.SAID.MEM, 16/1/7).

3 Recep 1294; Sâniye

15 Rabîu'l-evvel 1298; Mütemâyiz

5 Muharrem 1301; Ülâ sınıf-ı sâni

9 Zi'l-hicce 1303; Üçüncü rütbe-i Osmânî

11 Recep 1304; Rütbe-i mezkûreden Mecîdiye

Belge Konusu: Sâmi Efendi'nin terceme-i hâl varakasinda muharrer hademâtından bazılarını mutazammın pusula hakkında (DH.SAID.MEM, 16/1/8).

Sicill-i Ahvâl Riyâset-i Aliyyesi'ne

Utûfetli Efendim Hazretleri

Nişân-ı Hümâyûn Kalemî Mümeyyizi saadetlü İsmail Hakkı Sâmi Efendi'nin terceme-i hâl varakasinda muharrer hademâtından bazılarını mutazammın pusulanın leffiyle bu babdaki malûmât-ı kuyûdiyyenin iş'ârı 27 Rabûlâhir 1311 ve 25 Teşrîn-i evvel 1309 tarihli ve yüz yirmi dört numaralı tezkire-i atûflerine izbâr buyrulması üzerine evâmîr-i mâliyye kalemîyle mâliye evrâk-ı umûmiyye odası kayıtlarından ihrâc ve tanzîm ettirilen iki kıt'a-i pusula-i melfûf pusula ile mean ve leffen iâde kılınmış olmağla ol babda emr ü irâde Hazreti men lehü'l-emrindir.

23 Cemâziye'l-evvel 1311

20 Teşrîn-i sâni 1309

Mâliye Nezâreti

Belge Konusu: Sâmi Efendi'nin memuriyeti esnasında aldığı maaş hakkında (DH.SAID.MEM, 16/1/10).

Nişân-ı Hümâyûn Kalem-i mümeyyizi seâdetlü İsmail Hakkı Sâmi Efendiye mülgâ mâliye kitâbeti odasınca 1 Kânûn-i evvel (12)72 târihinde bidâyet-i elli kuruş maaş verilip

1 Şubat (12)72 tarihinde altmış ve 1 Teşrîn-i evvel (12)75 tarihinde yirmi ve 1 Kânûn-i evvel (12)75 tarihinde yirmi ve 1 Eylül (12)77 tarihinde yetmiş yedi ve 1 Kânûn-i evvel (12)79 tarihinde yirmi beş kuruş zammile iki yüz elli kuruş maaş verildiği ve ol mikdâr maaşı olduğu hâlde 1 Kânûn-i evvel (12)81 tarihinde nakl-i Memûriyet eylediği kayden nümâyân olmuştur.

14 Teşrîn-i sâni 1309

Mâliye Evrak Müdirliği

4. 23. Belge Konusu: Sâmî Efendi'nin memuriyeti esnasında aldığı maaş hakkında (DH.SAID.MEM, 16/1/10).

An	İlâ	Mâliye Evâmîr Kalemi Maaşı
27 Ağustos 1267	Mülâzemet	
1 Temmuz 1269		10
1 Kânûn-i evvel 1269		30
1 Şubat 1269		60
5 Kânûn-i evvel 1272	Mâliye Kâtibi Odası	50
Tevârîh-i muhtelifede maaşı iki yüz elli kuruşa iblağ olmuştur		
12 Teşrîn-i evvel 1281	Dîvân-ı Mühimme Kalemi	500 Safer doksan
beş tarihinde kadr-i maaşı dokuzyüz elli kuruşa iblâğ edilmiştir		
3 Nisan 1294	Nişân-ı Hümâyûn Kalemi	2000
1 Eylül 1295	Yüzde on tenkîhât	
1 Mart 1296	Yüzde yirmi tenkîhât	
1 Şubat 1296	Maaşına altmış kuruş zam	
6 Şubat 1298	Nişân-ı Hümâyûn Kalemi Mümeyyizliği	
7 Mayıs 1302	Maaşına iki yüz elli kuruş zam	
11 Teşrîn-i evvel 1309	Maaşına beş yüz kuruş zam	

Belge Konusu: Sunuf-ı evamiri-i aliyyeye mahsus hutut muallimliğine Sami Efendi'nin tayini (BEO.383/28652/1968).

Sûretleri bâlâda muharrer tezkire-i ma'ruza ve şeref-sadır olan irâde-i seniyye-i cenâb-ı hilâfet-penâhî mûcibince keyfiyeti Mâliye Nezâret-i Celîlesi'ne bildirilmiş olmakla Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi'nden dahî icrâyı icâbuna himmet buyurmaları.

Sunûf-i evâmîr-i âliyyeye mahsûs hutût muallimliğine Sâmî Efendi hazretlerinin

İrâde-i seniyyesi mukayyedlerine verilmiştir. 31 Mart (1)310.

Belge Konusu: Divan-ı Hümâyûn Kalemi Muallimi tayin buyrulan Sâmi Efendi'nin maaşının Dâhiliye bütçesine ilavesi (BEO. 394/29493-2).

Huzûr-i Âlî Hazret-i Sadâretpenâhî Ma'ruz-ı çâker keminelidir ki

Sunûf-i evâmîr-i aliyyeye mahsus hutûtu terkîme muktedir olanların teksîr-i a'dâdî zımnında Dîvân-ı Hümâyûn Dâiresi'nde bir usûl ta'lîm vaz' ve te'sîs ve iş bu muallimliğe Dîvân-ı Hümâyûn tahsîsatına ilaveten yedi yüz elli kuruş maaşla Nişân-ı Hümâyûn Kalemi Mümeyyizi seâdetlü Sâmi Efendi hazretlerinin ta'yini husûsuna bi'l-isti'zân irâde-i seniyye Cenâb-ı Hilâfet-penâhî şeref sudûr buyrulduğu 30 Mart (1)310 târihli buyuruldu-i samî-i sadâret-penâhîlerinde iş'ar buyrulmasına ve zikr olunan yedi yüz elli kuruşa nezâret-i âcize-yi müvâzenesinde karşılık olmamasına mebnî irâde-i seniyye-i mülûkâne târihi olan üç yüz on senesi Mart'ın yirmi birinci gününden îtibâren maaş-ı mezbûrun bu dereceye ilâveten tesviyesi rehîn-i tensîb buyrulduğu takdirde li eclî't-tedkîk hazîne-i celîleye irsâl kılınmış olan seniyye-i merkume-i muvâzenesine idhâlinin nezâret-i müşârun ileyhâya emr u iş'ârîyle neficeden savb-ı çâkirânemde mâlûmât îtâsî lüzûmet arz ve izbârî bi'l-havâle muhâsebeden ifâde kılınmış olmakla ifâyı muktazâsî menût-ı müsâade-i celîle-i vekâlet-penâhîleridir. Ol babda emr u fermân Hazret-i Veliyyü'l-Emrindir.

Nâzır-ı Umûr-i Dâhiliyye

18 Şevval (1)311 – 12 Nisan (1)310

Belge Konusu: Nişân-ı Hümâyûn Kalemi Mümeyyizliği'nde bulunmuş olan Samî Efendi'nin maaşına zam yapılması (İ.HUS., 81/77).

Elli seneyi mütecâviz Bâb-ı Âlî aklâmına devam etmiş ve müddet-i medîde nâmenüvîslik hizmetinde ve Nişân-ı Hümâyûn Kalem-i Mümeyyizliği'nde bulunmuş olan Sâmi Efendi Hazretlerinin bütçeye hâlel getirilmemek üzere maaşının üç bin beş yüz kuruşa iblâğı şeref-sudûr buyrulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî îcâb-ı âlisinden olmakla ol babda emr u fermân Hazreti veliyyü'l-emrindir.

10 Zilhicce (1)317 ve 28 Mart (1)316

Serkatib-i Hazret-i Şehriyârî Muhsin

Belge Konusu: Sâmi Efendi'ye hutut-ı mütenevvia muallimliğinden dolayı belirlenen maaşın eskisi gibi verilmesi (BEO. 2682/201099-2).

Huzûr-i Âlî Hazret-i Sadâretpenâhî Ma'ruz-ı çâker keminelidir ki

Nişân-ı Hümâyûn Kalemi Mümeyyizi seâdetlü Sâmi Efendi Hazretlerine hutût-ı mütenevvia muallimliğinden dolayı muallim-i âlî sadâret-penâhîlerinden 30 Mart (1)310 târihli buyuruldu-i sâmi ile tebliğ buyrulan irâde-i seniyye-i Hazret-i Hilâfet-penâhî

mûcib-i âlisince yedi yüz elli kuruş maaş tahsis kalemine olmasına ve müteaddid memûriyeti olup her memûriyet için ayrı maaş alanlara en çok maaşı verilerek diğerinde kat'ı hakkında ki karâra nazaran zikrolunan yedi yüz elli kuruşun ba'zı emsâli vechile masârif-i sarfiyeye mukâbil i'tâsı lâzım geldiği hâlde keyfiyetin emr u işâr buyurulmasının muhâsebe-i ifâdesiyle isti'zânına ibtidâr kılındı ol babda emr u fermân Hazreti Veliyyü'l-emrindir. 4 Şa'ban (1)323 / 20 Eylül (1)321

Nâzır-ı Umûr-i Dâhiliyye

Belge Konusu: Dîvân-ı Hümâyûn Kalemi, Talim-i Hat Şubesi'ne Sâmi Efendi'nin muallim olarak tayini (DH.MKT., 229/31).

Tarih-i Tebyiz: Arabî: 18 Şevval (1)311 / Rûmi: 12 Nisan (1)310

Huzûr-i Âlî Hazret-i Sadâretpenâhî

Sunûf-i evâmîr-i aliyyeye mahsus hutûtu terkîme muktedir olanların teksîr-i a'dâdı zımnında Dîvân-ı Hümâyûn Dâiresi'nde bir usûl ta'lîm vaz' ve te'sîs ve iş bu muallimliğe Dîvân-ı Hümâyûn tahsîsatına ilâveten yedi yüz elli kuruş maaşla Nişân-ı Hümâyûn Kalemi Mümeyyizi seâdetlü Sâmi Efendi hazretlerinin ta'yini husûsuna bi'l-isti'zân irâde-i seniyye Cenâb-ı Hilâfet-penâhî şeref sudûr buyrulduğu 30 Mart (1)310 târihli buyuruldu-i sami-i sadâret-penâhilerinde iş'ar buyrulmasına ve zikr olunan yedi yüz elli kuruşa nezâret-i âcize-yi müvâzenesinde karşılık olmamasına mebnî irâde-i seniyye-i mülûkâne târihi olan üç yüz on senesi Mart'ının yirmi birinci gününden îtibâren maaş-ı mezbûrun bu dereceye ilâveten tesviyesi rehîn-i tensîb buyrulduğu takdirde li eclî't-tedkîk hazîne-i celîleye irsâl kılınmış olan seniyye-i merkume-i müvâzenesine idhâlinin nezâret-i müşârun ileyhâya emr u iş'âriyle netîceden savb-ı çâkirânemde mâlûmât îtâsı lüzûmet arz ve izbârı bi'l-havâle muhâsebeden ifâde kılınmış olmakla ifâyı muktazâsı menût-ı müsâade-i celîle-i vekâlet-penâhîleridir.

Belge Konusu: Sâmi Efendi'nin emekliliği hakkında (DH.MUİ., 17-2/37-1).

Tesvidî Tarihi: 21 Eylül (1)325

Sâmi Beyefendinin icrây-ı tekâudine dâir

Nişân Kalem-i Mümeyyiz-i sâbıkı Sâmi Beyefendi Hazretlerinin icrây-ı tekâudi zımnında muhasebece tanzim kılınan müddet-i hizmet cedveli ol babdaki terceme-i hâl varakasıyla beraber savb-ı atûfilerine tesyâr kılınmakla ol babda.

Belge Konusu: Sâmi Efendi'nin emekliliği hakkında (DH.MUİ., 17-2/37-2).

Nişân Kalem-i Mümeyyizi sâbıkı Sâmi Beyefendi'nin icrâyı tekâudi zımnında terceme-i hâl varakasına nazaran tanzim olunan müddet-i hizmet cedveli rabt edilmiş olduğundan icrâyı îcâbı zımnında zikrolunan varaka ve cedvelin mülkiye tekâud sandığı nezâret-i aliyyesine tezkire-i aliyye-i ... babda fermân Hazreti men lehü'l-emrindir. 20 Eylül 1325.

Üçüncü şubeye

Sonuç

XIX. asrın önemli hattatlarından biri sayılan Sâmi Efendi hakkında kaynak eserlerde yer alan bilgiler dışında Devlet Arşivleri'nde de önemli birçok belge tespit edilmiştir. Sayısı 43'ü bulan bu belgelerin en önemlileri bu çalışmada söz konusu edilmiştir. Bunlar arasında Sicill-i Ahvâl Müdiriyyet-i Umûmiyyesi tarafından sorulan sorulara cevap vermek amacıyla Sâmi Efendi'nin bizzat kaleme aldığı belge önemli bulunmuştur. Burada kendi ismiyle birlikte baba ismi, doğum yeri ve tarihi, eğitimi, memuriyeti, aldığı maaşlar ve rütbelere hakkında bilgiler vermektedir. Bu belge 1311/1893 tarihlidir. 1327/1909 tarihine kadar devam eden memuriyeti hakkındaki bilgiler ise diğer arşiv belgeleriyle tespit edilebilmiştir. Belgelerin tamamı incelendiğinde Sâmi Efendi'nin memuriyeti, maaşı, nâil olduğu rütbe, nişân ve madalyalar hakkındaki arşiv bilgilerinin büyük bir yekûn teşkil ettiği görülmektedir. Belgelerde terfiler veya maaş zamları konusunda zaman zaman farklı tarihlere yer verildiği görülmüştür. Bunun dışında maddi sıkıntı sebebiyle maliye kaleminden aldığı borçlar da tespit edilen malumat arasındadır.

Kaynakça:

- Ayverdi, İlhan (2016). *Asırlar Boyu Târihî Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul, Kubbealtı Neşriyatı.
- Derman, M. Uğur (2003). "Medresetü'l-Hattâtîn" maddesi, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 28, Ankara: TDV Yayınları, ss. 341-342.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı, Bâb-ı Âli Evrak Odası [BEO].
- Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dâhiliye Muhaberatı Umumiye İdaresi [DH.MUI].
- Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dâhiliye Nezâreti Sicill-i Ahval İdaresi [DH.SAID].
- Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dâhiliye Nezâreti Sicill-i Ahval İdaresi Memurin [DH.SAID.MEM].
- Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dahiliye, Memurîn-i Mülkiye Komisyonu Evrakı [DH.MKT].
- Devlet Arşivleri Başkanlığı, İrade Dâhiliye [İ.DH].
- Devlet Arşivleri Başkanlığı, İrade Hususi [İ.HUS].
- Devlet Arşivleri Başkanlığı, İrade Taltifat [İ.TAL].
- Devlet Arşivleri Başkanlığı, Şura-yı Devlet [ŞD.TN2].
- Devlet Arşivleri Başkanlığı, Yıldız Resmi Maruzat [Y.A.RES].
- Pakalın, Mehmet Zeki (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* (Cilt, 1-3), İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.